

Egyetemi könyvtár fejlesztési irányai a piactudományok körülményei között

Elvi alapok

Az egyetemi könyvtárak és e körön belül specifikusan a Budapesti Műszaki Egyetem (BME) Központi Könyvtára piactudományok körülményeknek megfelelő fejlesztési stratégiája kidolgozásakor célszerű az információ azon értelmezéséből kiindulni, amely szerint az információ valamely probléma megoldásához szükséges ismeretgyarapodás.

A könyvtár célja ennek a szemléletnek megfelelően az, hogy

- ▶ a lehető legszorosabban kapcsolódjon konkrét feladatokhoz és problémákhoz, azok megoldásához a lehető legtöbb támogatást nyújtsa, és ennek megfelelően alakítsa mind szolgáltatásait, mind állományát, mind feldolgozását. E szempontból a célzott és személyre szóló tájékoztatási szolgáltatások (pl. témamegfigyelés, hivatkozások figyelése stb.) arányának emelése, a relevancia és selektivitás egyidejű fokozása felelhet meg leginkább a jogos elvárásoknak;
- ▶ olyan szolgáltatásokat nyújtson, amelyek a felhasználó ismereteit a lehető legnagyobb mértékben bővítik, vagyis a lehető legközelebb állnak ahhoz, amit a felhasználó közvetlenül hasznosítani tud. E szempontból egy szintetizáló-elemző irodalomfeldolgozás juttathatja a felhasználót legközelebb a problémamegoldáshoz, vagy pl. a referátumokat is biztosító szolgáltatás többet ér, mint egy egyszerű bibliográfia stb.

Másrészt jogos elvárás a könyvtári és tájékoztatási munka hatékonyságának fokozása. Ezen belül egyaránt fontos az, hogy

- ▶ a rendelkezésre álló pénzügyi, technikai, emberi erőforrásokkal több és jobb szolgáltatást nyújtunk;
- ▶ a meglévő (és új) szolgáltatások, információk termékek hasznosítását javítsuk;
- ▶ kiegészítő erőforrásokat tárjunk fel, azaz belső tartalékokat, költségvetésen kívüli pénzügyi forrásokat és együttműködésből adódó megtakarítási lehetőségeket egyaránt.

Segítségnyújtás problémamegoldáshoz

Az egyetemi könyvtár több egymást kiegészítő problémakörben nyújthat segítséget a megoldáshoz, nevezetesen a kutatás, oktatás, tanulás tekintetében, a nyelvi korlátok leküzdése vonatkozásában, de nem

hanyagolható el az egyéni érvényesüléssel és a napi élettel kapcsolatban felmerülő problémák megoldásának támogatása sem.

A kutatás támogatása

A kutatásokkal kapcsolatban mindenekezt a szervezés szintjén merülnek fel feladatok és problémák. Elő kell segíteni a kapcsolódó, esetleg a konkurens kutatások megismerését, a kommunikációt azokkal a projektfelelősökkel, akikkel a kapcsolattartás a kutatás eredményességét fokozhatja, a partnerek és az adott témában legmegfelelőbb témavezető kiválasztását, megfelelő szerzők, illetve előadók felkérését az adott témában stb.

A legfontosabb – természetesen – a folyamatban lévő *kutatások végrehajtásának támogatása*, ami klasszikus feladat.

A kutatások eredményes lezárása után a leggyakrabban felmerülő probléma az *eredmények értékesítése*.

- A fentiekhez az egyetemi könyvtár többek között
- ▶ kutatási adatbankkal;
 - ▶ személyre szóló, problémaorientált, nagy információtartalmú visszakeresési, témamegfigyelési, dokumentumbeszerzési szolgáltatások biztosításával;
 - ▶ innovációs adatbankkal járulhat hozzá.

Kutatási adatbank

A kutatási adatbank, pontosabban a folyamatban lévő kutatásokról megfelelő információk szolgáltatása olyan kérdés, amelyet az Európai Közösségek annyira fontosnak ítélték, hogy 1993 januárjától kötelező érvényű előírást dolgoztak ki az egységes megoldás biztosítására.

Magyarországnak nyilvánvalóan alapvető érdeke, hogy azokkal az erőfeszítésekkel összhangban, amelyeket az európai integrációba történő beépülésre tett, az Európai Közösségek ajánlásait magára nézve is kötelezőnek tekintse, és létrehozson egy olyan hazai *kutatás-nyilvántartási rendszert*, amelynek adatbázis-struktúrája, tartalma, az adatok leírásának módja megfelel az európai elvárásoknak.

A magyar kutatás-nyilvántartási rendszer a piactudományok körülményei között természetesen nem fedheti le a kutatások teljes körét, és nem épülhet központi előírásokra. Létrehozatalában, üzemeltetésében döntő szerep hárul az egyetemnek, kutatóintézményeknek és a kutatást finanszírozó szervek önkéntes együttműködésére. A vonatkozó adat-

gyűjtés, feldolgozás, tárolás és szolgáltatás értékes elemmel gazdagíthatja az egyetemi könyvtár tevékenységét.

A kutatás-nyilvántartási rendszernek az európai ajánlásokkal összhangban

- ▶ projektorientáltak kell lennie, vagyis a megfigyelés tárgya a kutatási projekt legyen, s ehhez kapcsolódjék minden egyéb információ;
- ▶ a gyűjtött adatok, valamint azok számítógépes rekordban történő rögzítésének módja, az adatmezők és azok kitöltésének szabályai a Közös Európai Kutatási Információs Formátum, a CERIF előírásait kell, hogy kövessék;
- ▶ a projektek tárgy szerinti osztályozására a Közös Európai Kutatási Osztályozási Rendszert kell alkalmazni;
- ▶ a projektek tartalmának tárgyszavas jellemzésére szabályozott tárgyszórendszerként a Közös Kutatási Tezauruszból vett kifejezéseket kell igénybe venni;
- ▶ az ország, nyelv, devizanem, dátum meghatározásakor ugyancsak a vonatkozó európai szabványokat kell használni.

Az Európai Közösségek ajánlása szerint egy kutatási projekt olyan kutatási vagy fejlesztési tevékenység, amelynek specifikus célkitűzése van, konkrét kezdési és várható befejezési dátuma, végrehajtásáért meghatározott kutatási egység felelős, és finanszírozása külső források segítségével vagy anélkül van biztosítva.

A rekordoknak kötelezően tartalmazniuk kell a következő adatmezőket:

- ▶ az adatbázis tulajdonosa,
- ▶ a rekord utolsó módosításának, naprakészre hozatalának dátuma,
- ▶ a rekord teljességének szintje,
- ▶ a rekordban alkalmazott karakterkészlet,
- ▶ a rekord azonosítója,
- ▶ a projekt azonosítója,
- ▶ a rekord munkanyelve,
- ▶ a rekordban használt egyéb nyelvek.

A kutatási projektekkel kapcsolatban szükséges legalább a következőket rögzíteni:

- ▶ a cím és referátum
 - eredeti nyelven,
 - legalább angol fordításban,
- ▶ a témavezető neve,
- ▶ a projekt kezdésének és tervezett befejezésének dátuma,
- ▶ az intézmény neve,
- ▶ az intézmény címe,
- ▶ a kutatás tárgyának meghatározása a közös európai osztályozás szerint,
- ▶ a finanszírozás forrásának megjelölése,
- ▶ a kutatási projektekre rendelkezésre álló összeg.

A fentiekben kívül ajánlott, a Magyarországon is célszerűen rögzítendő adatok:

- ▶ a projektekben részt vevő tudományos munkatársak,

- ▶ a projektért felelős személy telefon-, telefax-, telexszáma, elektronikus levelezési címe,

- ▶ a projekt tartalmának részletezése.

A visszakeresés, a hazai kutatás és fejlesztés kulcsterületei szerinti csoportosítás stb. lehetőségének javítása érdekében célszerű kezdettől fogva szabadon választott kulcsszavakat alkalmazni.

Témafigyelés

A kutatás-nyilvántartás jó alapot adhat a gépi témafigyelés megszervezéséhez úgy, hogy a felhasználókat csak minimálisan terheljük meg a profilok megfogalmazásával. A témák címéből, tárgyszavaiból, ETO-jelzeteiből stb., valamint a témavezető és a résztvevők nevéből kiindulva jól előkészíthető a munka, amit természetesen finomítani kell. Részben induláskor személyes megbeszélések révén, részben a szolgáltatás során kapott visszajelzések hasznosításával.

Az integrált könyvtári rendszerek egy része (pl. ALEPH) minden programozási munka befektetése nélkül módot ad arra, hogy a könyvtár állományába vett új dokumentumokra (elsősorban a monográfiákra) automatikusan felhívjuk az érdekeltek figyelmét. A folyóiratcikkek tekintetében a CD-ROM adatbázisok rendszeresen érkező kiegészítéseiből visszakeresési eljárással biztosítható (korlátozott létszámnak) a témafigyelés. Természetesen, ha jogilag és technikailag mód van az ilyen adatbázisok központi gépbe való letöltésére, akkor batch módban futtatni lehet a profilok alapján automatikusan kereső programot.

A figyelemfelhívás hagyományos módja az értesítések kinyomtatása. Ez azonban sok papírt igényel, tetemes nyomtatási időt vesz igénybe, és kézbesítési terhet jelent. Ezért célszerűbbnek látszik az értesítések elektronikus posta útján történő szétküldése. Erre az egyetemi számítógép-hálózat technikailag módot ad, probléma inkább ott jelentkezhet, hogy a felhasználók nem nézik meg elég gyakran a postaládájukat.

Érdekes új lehetőséget nyit meg az írható optikai lemezek terjedése. Ha ez a technika rendelkezésre áll, akkor megoldható, hogy a beérkezett folyóiratok tartalomjegyzékét szkennel útján képként rögzítsük, és az A4 formátumú lap teljes képét megjelenítő képernyőket alkalmazó hálózati rendszeren keresztül hozzáférhetővé tegyük az érdeklődők teljes köre számára.

Innovációs adatbank

A kutatás-nyilvántartás alapján nyomon követhető, hogy milyen kutatási jelentések és publikációk jelennek meg a munka termékeként. Ezekből természetesen bibliográfiai adatbázist célszerű létrehozni. Ennek olyannak kell lennie, hogy a projektek, az európai tudományos osztályozás, a szerzők, a különböző intézményi szintek szerint listákat lehessen készíteni belőle.

A bibliográfiai adatbázis azonban korántsem eleendő a kutatási termékek értékesítésének előmozdításához. Előrelépést az jelenthet, hogy az eredményről olyan angol nyelvű összefoglaló készül, amely egyrészt tömören megfogalmazza az új ismeret, eljárás, termék lényegét, másrészt megjelöli az alkalmazás lehetőségeit.

Egy ilyen innovációs adatbank azonban még mindig keveset ér, ha az egyetem falai között marad. Szervezési és technikai feladat, hogy a nemzetközi (profitorientált vagy kormányzati) szervezetekkel együttműködve megoldjuk az adatok bevitelét a nemzetközileg ismert és használt adatbázisokba.

Az oktatás támogatása

Az egyetemi oktatással kapcsolatos feladatok és problémák mindenekelőtt az *oktatási rendszer és struktúra* fejlesztése körül merülnek fel. Az oktatott tárgyak vonatkozásában a feladat egyrészt a technika fejlődéséből adódó új elemek beépítése, másrészt a tárgy oktatása közben használt módszerek fejlesztése (pl. audiovizuális módszerek, számítógépes modellek alkalmazása stb.).

Az oktatási rendszer és struktúra fejlesztéséhez bevált módszer az egyetemi különgyűjtemény fenntartása, az egyetemi évkönyvek, programok, országos és nemzetközi elemzések gyűjtése. A tapasztalatok szerint azonban ez még kevés: az elfoglalt vezetők számára ki kell gyűjteni, és szelektív összeállítások formájában rendelkezésre kell bocsátani azon dokumentumrészeket, amelyek felelősségi körüknek és feladataik ütemezésének megfelelően a tájékoztatási szakemberek legjobb megítélése szerint érdemi segítséget nyújtanak munkájukhoz.

Az egyes tárgyak oktatási programjának felülbírálásához, fejlesztéséhez jó segítséget nyújthatnak a külföldi tankönyvek, amelyekből mind szerkezeti, mind tartalmi vonatkozásban értékes inputok nyerhetők a tanszékvezetők és oktatók számára. A segítségnyújtás egy új formájának bevezetése érdekében a BME a *Springer* kiadóval olyan megállapodást kötött, amely szerint a kiadó az egyetem témakörébe vágó tankönyveinek tartalomjegyzékét a könyvtárnak megküldi. A tartalomjegyzékek akkor is hasznosíthatók, ha a tankönyvek pénzügyi okokból nem szerzhetőek be. Ugyanakkor a tartalomjegyzék ismeretében könnyebb a meglévő keretből beszerzendő művek kiválasztása is. Az információ terjesztésére ismét jó eszköz a tartalomjegyzékről készített elektronikus képnek a számítógépes hálózaton keresztül történő megküldése.

Az oktatási programot *problémaorientált kiállításokkal* is támogatni lehet. Így pl. a BME Központi Könyvtára a környezetvédelmi képzés támogatására a következőképpen szervez kiállítást:

- ▶ a témában különösen érdekelt szakosított ENSZ-szervezetektől, nevezetesen az UNEP-től, UNESCO-től és UNIDO-tól, továbbá az Európai Közösségektől beszerzi mindazon ajánlásokat, jelentéseket, tanulmányokat, repertóriumokat, ame-

lyek a környezetvédelmi szakmérnökök képzéséhez, illetve általában a mérnökök környezetvédelmi képzéséhez segítséget nyújthatnak, különös tekintettel az oktatás szerkezetére és programjára;

- ▶ ugyancsak beszerzi a fenti szervezeteknél többnyire csak a helyszínen hozzáférhető adatbázisok azon rekordjait, amelyek a fenti témához kapcsolódnak;
- ▶ az anyagok további tanulmányozása után vitaindító céllal tablókat, illetve összeállítást készít az oktatás lehetséges struktúrájára, miközben megnevezi a kapcsolódó dokumentumokat;
- ▶ kiállítja a beszerzett dokumentumokat, és helyszíni keresésre installálja a beszerzett adatbázisrészeket;
- ▶ a kiállítás zártkörű megnyitását vitafórumként szervezi meg a rektor, az érintett rektorhelyettesek, dékánok és tanszékvezetők részére;
- ▶ ezután a kiállítást az egyetem oktatói, hallgatói és külső érdeklődők számára is megnyitja;
- ▶ végül az anyagot az érdekelt társegyetemek számára ideiglenes hasznosításra szintén kész átadni.

A tanulás támogatása

Napjaink gazdasági és gazdálkodási körülményei között a hallgatók egyre nyomasztóbb problémája, hogy árak miatt a jegyzetek és a tankönyvek teljes körét nem tudják beszerezni.

Az egyetemi könyvtárnak a probléma feloldásához azzal kell segítséget nyújtania, hogy

- ▶ fokozza a rendelkezésre álló jegyzetek és tankönyvek beszerzési példányszámát;
- ▶ növeli a helybeni olvasásra szolgáló helyet;
- ▶ biztosítja a jegyzetek és a tankönyvek rövid időre korlátozott kölcsönzését.

A fentieknek természetesen sokirányú kihatásuk van. A feladatot figyelembe kell venni a költségvetés struktúrájának meghatározásakor, meghatározott részt fenntartva benne a többpéldányos jegyzet- és tankönyvbeszerzés finanszírozására. Folyamatosan keresni kell azon alapítványi forrásokat, amelyek a költségvetés elkerülhetetlenül szükséges kiegészítését lehetővé tehetik.

Másrészt felmerülhet a nyitvatartási idő kiterjesztése is. Ezt azonban meg kell előznie egy reális felmérésnek, amely érzékelteti, hogy az elvileg könnyen bejelentett igényekhez képest van-e olyan olvasói kör, amely valóban igénybe is veszi az esti vagy a szombati órákat. A kölcsönzési határidő betartására az egyetemi adminisztráció számítógépesítéséhez kapcsolódóan meg kell teremteni megfelelő szankciók alkalmazásának feltételeit. Külföldi hallgatóknál megfelelő összeg letétbe helyezése válhat szükségessé.

A nyelvi korlátok leküzdésének támogatása

Az egyetemi felvételek során egyre inkább elvárás egy idegen nyelv legalább középfokú ismerete. Az

oktatók, kutatók esetében feltétlenül szükséges lenne a felsőszintű nyelvtudás. Az idegen nyelvű irodalom optimális hasznosítása és idegen nyelvű ismertetések, publikációk készítése azonban olyan problémákat vet fel, amelyek megoldásához a könyvtárnak is segítséget kell nyújtania.

A segítségnyújtás egyik lehetséges módja olyan számítógépes szótár kifejlesztése, amely egy-egy szakterület vonatkozásában megadja egyrészt a kifejezés angol–francia–német–magyar változatait, másrészt egy-egy nyelven annak bővebb–szűkebb kifejezésekkel való összefüggéseit, szinonimáit, sőt lehetőség szerint definíciót is különféle magyarázatokkal, példákkal egyetemben.

Egy ilyen magyarázó jellegű gépi szótár kialakítására a *TEMPUS program* keretében (francia együttműködésre számítva) kezdeményező lépéseket tett is a BME Központi Könyvtára. Első lépésben olyan tématerületek lefedéséről van szó, amelyek az idegen nyelvű képzés részét képezik; ezen belül angol–francia–magyar szakkifejezésekkel és francia nyelvű definíciókkal és magyarázatokkal kellene indulni.

Magától értetődik, hogy e fontos, rendkívül munkaigényes gépi eszköz létrehozatala, fejlesztése csak széles körű hazai és nemzetközi egyetemi és ipari együttműködéssel képzelhető el. Különösen vonatkozik ez a finanszírozásra, amelynek a *TEMPUS program* csak az alapjait teremtheti meg.

Egyéni problémák megoldása

Az oktatók, kutatók megítélésének egyik fontos eleme, hogy milyen *publikációs tevékenységet* fejtenek ki, és különösen az, hogy hányan, hányszor hivatkoztak külföldön e publikációkra. E *hivatkozások felderítése* így fontos egyéni problémává válik.

Másrészt a napi életben sok olyan *gyakorlati információra* van szükség, amely többé-kevésbé szorosan kapcsolódik a munkához, de beszerzése mindenképpen időt, utánaírást igényel. Az egyetemi munka egészének hatékonyságát feltétlenül növeli, ha a könyvtár a problémák megoldásához is segítséget nyújt.

Az első problémakör megoldásának eszköze a *Science Citation Index*. Ez azonban rendkívül drága, s mivel az MTA Könyvtára előfizette, ismételt előfizetése igen megfontolandó. A hasznosításhoz másrészt tudni kell, hogy a hivatkozás több szerző esetén az első neve alatt jelenik meg, s ezért a visszakereséshez pontos bibliográfiai adatokra van szükség. Ezt figyelembe véve az egyetemi könyvtár

- ▶ egyrészt azzal járulhat hozzá a probléma megoldásához, hogy az oktatók, kutatók publikációjáról pontosan vezetett bibliográfiai adatbázist üzemeltet, melyből kívánság esetén egyszerűen és gyorsan előállítható az a bibliográfia, amelyre a *Science Citation Indexben* való keresés ráépíthető;
- ▶ másrészt azzal támogathatja a kutatókat, oktatókat, hogy megrendeli és jó szervezéssel megkönnyíti az MTA Könyvtárban a feldolgozást, il-

letve hogy saját szakképzett munkatársait igénybe véve egyes kivételes esetekben maga dolgozza fel az értékes hivatkozási forrást.

A második problémakör megoldása érdekében az egyetemi könyvtárnak olyan segédeszközöket, publikációkat is be kell szereznie, és könnyen hozzáférhetővé kell tennie, amelyek a személyes kapcsolat-tartással (telefonkönyvek, intézményi jegyzékek, névjegyzékek stb.), a bel- és külföldi utazásokkal (menetrendek, szállodajegyzékek stb.), eljárási és jogi kérdésekkel stb. kapcsolatos információkat tartalmaznak. A cél az, hogy amikor valakinek bármilyen információra szüksége van, első gondolata az legyen: megnézem az egyetem könyvtárban.

Az ismeretgyarapodás maximalizálása

A könyvtárnak arra kell törekednie, hogy szolgáltatásai a lehető legközelebb juttassák a felhasználót problémája megoldásához.

Ehhez az első lépés olyan bibliográfiai rekordok szolgáltatása, amelyek a lehetőségekhez képest a legtöbb tájékoztatást adják a dokumentum tartalmáról. A számítógépes információ-visszakeresés hatékonysága pl. fokozódik, ha több tárgyszóval történt a dokumentumok jellemzése, s az olvasó számára a selekció könnyebb, ha referátumot is talál a rekordban.

A bibliográfiai rekordok szolgáltatásához képest lényeges előrelépést jelenthet a *teljes szövegű adatbázisok* használata. Ma már enciklopédikus jellegű adatbázisok és a folyóiratok teljes szövegét tartalmazó optikai lemezek is hozzáférhetőek. Az ilyen nagy információértékű adatbázisok használatának természetesen egyrészt pénzügyi, másrészt technikai feltételei vannak; az utóbbi tekintetében a képernyő és a nyomtató felbontóképessége, a teljes A4-es formátumú szövegoldal egyidejű megjelenítésére alkalmas képernyőméret stb. a szokásosnál magasabb igényeket támaszt a számítástechnikai eszközökkel szemben. A szolgáltatások értékének jelentős emelkedése azonban reményt ad arra, hogy egyes alapítványok indokoltnak ítélik az ehhez szükséges pénzügyi fedezet megadását.

A teljes szövegű tájékoztatás másik formájaként arra lehet törekedni, hogy a kiemelt fontosságú témákban problémaorientált szöveggyűjteményt állíthasson össze a könyvtár. Az ilyen munka a téma megfelelő meghatározásához, a CD-ROM és online adatbázisok használatához jól képzett, és az egyetem adott területét jól ismerő tájékoztató mérnök részvételét igényli. Jelentős anyagi eszközök mozgósítására is szükség lehet ahhoz, hogy a sem saját könyvtárban, sem a hazai könyvtárközi kölcsönzésben hozzá nem férhető dokumentumokat gyorsan be lehessen szerezni olyan szolgáltatóktól, mint pl. a *British Library Document Supply Centre* (BLDSC). A könyvtárvezetés feladata, hogy ilyen célra pénzügyi fedezetet

tartson fenn, illetve biztosítson költségvetésen kívüli forrásokból. A BME Központi Könyvtára pl. az 1992–93-as egyetemi évben karonként egy-két kiemelt fontosságú téma ilyen szintű támogatását tervezi.

A problémamegoldáshoz a legközelebb az a szolgáltatás áll, amely a felhasználó számára azáltal teszi gyakorlatilag elkerülhetővé nagyobb mennyiségű dokumentum elolvasását, hogy a könyvtár a "state-of-the-art"-ot bemutató és a fejlődési tendenciákat ismertető elemző-szintetizáló szakirodalmi tanulmányt kínál fel neki. Ennek megvalósításához magasan kvalifikált tájékoztató mérnökök munkájára van szükség, akik 30–40 jól kiválasztott dokumentum kivonatából gyakorlatilag új anyagot készítenek, mellékelve hozzá természetesen az összes eredeti szöveget és a teljes bibliográfiát. Az ilyen szolgáltatás munka- és pénzigényességére való tekintettel a BME Központi Könyvtára az 1992–93-as tanévben az egyetem vezetése és karonként egy-egy kiemelt téma támogatására tervezi a problémamegoldás e legmagasabb szintű támogatását.

A hatékonyság fokozása

A könyvtár működésének hatékonyságát a beszerzés, csere, feldolgozás, visszakeresés, és általában a szolgáltatások szintjén egyaránt fokozni lehet.

A *beszerzésben* a gazdálkodás jelenlegi rendszere a könyvtárvezetés, az importbonyolítás stb. megnövekedett szabadsága szinte kötelezővé teszi a beszerzési források versenyeztetését. Ma már igen jelentős megtakarításokat lehet elérni, ha a könyvtár több cégtől kér ajánlatot egyazon dokumentumjegyzék alapján. Az árakon kívül a szállítás gyorsasága, megbízhatósága, a reklamációkkal kapcsolatos tapasztalatok figyelembevétele is fokozza a könyvtári szolgáltatások hatékonyságát.

A *kiadványcsere* korábbi gyakorlata is felülvizsgálatot igényel. A politikai okokból kialakított cserekapcsolatok sokszor egyoldalúak, egyes esetekben mindkét fél számára gyakorlatilag érdektelenek voltak. Ma azt kell megvizsgálni, hogy a könyvtárak

- ▶ kapnak-e a partnertől csereanyagot,
- ▶ s ha kapnak, akkor annak pénzben becsült, és különösen a felhasználás gyakorisága, a felhasználók szempontjából vett használati értéke arányban áll-e a kiküldött dokumentumok postázási költségével, valamint a feldolgozás költségével.

Ha a fenti kérdések bármelyikére nemleges a válasz, a hatékonyság növelése érdekében a cserekapcsolatot célszerű megszüntetni.

A *feldolgozás* hatékonyságát többek között azzal lehet fokozni, ha nem végzünk el olyan munkát, amit máshol már megcsináltak. E tekintetben előrelépést jelenthet például a BME Központi Könyvtára és az OMIKK, valamint más nagy könyvtárak között az OSZKÁR keretében remélhetőleg hamarosan megvalósuló munkamegosztás.

Hasonlóan fontos olyan kisegítő adatállományok gépi úton történő biztosítása, amelyek pl. az ETO-zást vagy – mondjuk – a kutatás-nyilvántartás esetében az idegen nyelvű tárgyszavak meghatározását könnyítik meg.

A *visszakeresés* hatékonyságát az fokozhatja, ha pl. a kereskedelmi adatbázisokból végzett online keresés előkészítésekor figyelembe vesszük, hogy amikor egyazon adatbázis több szolgáltató cégen keresztül kérdezhető le, a költség az egyik szolgáltató (host) esetében háromszorosa is lehet valamely más szolgáltató által számlázott értéknek.

A legfontosabb azonban az, hogy azokat az információ termékeket és szolgáltatásokat, amelyeket a könyvtár egyszer létrehozott, illetve biztosít, a lehető legszélesebb körben és legnagyobb mértékben valóban fel is használják. A beszerzésbe, feldolgozásba stb. fektetett sok pénz és munka végül is csak akkor hasznosul, ha valamely probléma megoldásához hozzájárult, ha valaki személy szerint igénybe vette. Ezért igen fontos az *információmarketing* megszervezése, e feladattal egy szervezeti egységnek vagy felelősnek a megbízása, s általában mind a könyvtári, mind a felhasználói oldalon a szemlélet korszerűsítése, formálása. A felhasználók képzése, a termékek és szolgáltatások reklámja döntő fontosságú a könyvtár hatékonysága szempontjából.

Miniatürizálás

A miniatürizálási tendencia a szilikon-elektronika területén nem lassul. A 2000. év körül – a jelenlegi ütem mellett – a memóriaként használt chipekben (DRAM – dynamic random access memory) egymilliárd tranzisztor lesz, s kapacitásuk egymilliárd bite (1 gigabit) nő. A mai legfejlettebb chipek jellemző adatai: 4 millió tranzisztor és 4 millió bit (4 megabit).

/Information Hotline, 24. köt. 3. sz. 1992. p. 4./

(P. I.)

Térkép-katalogizálási útmutató

A *Library of Congress* térkép-katalogizálási útmutatója az első átfogó és gyakorlati segédlet a kartográfiai dokumentumok feldolgozásához. A formai leíráson kívül kitér az osztályozás, a tartalmi feltárás, a katalogizálási minimum, a MARC stb. kérdéseire is.

/Information Hotline, 24. köt. 1. sz. 1992. p. 5./

(P. I.)